

Slutrapport juni 2014

Arbetet vid skolor i Nacka med elever i riskzonen för att bli obehöriga till gymnasieskolan

Peter Stern och Anders Håkansson

Faugert & Co Utvärdering AB

Arbetet vid skolor i Nacka med elever i riskzonen för att bli obehöriga till gymnasieskolan

Faugert & Co Utvärdering AB, juni 2014

Peter Stern och Anders Håkansson

Innehållsförteckning

Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Tidigare studier	3
1.3 Generella resultat i Nackas grundskolor	4
1.4 Uppdraget	5
1.5 Rapportens struktur	6
2. Intervjuundersökning vid grundskolor i Nacka	7
2.1 Vilka är gruppen av elever?	7
2.2 Skolornas arbete	7
2.3 Potential för utveckling av åtgärder	11
3. Seminarium	12
3.1 Genomförande	12
3.2 Utfall	12
4. Fördjupning av undersökningen vid grundskolor i Nacka	14
4.1 Överväganden i bedömning av elevers situation	14
4.2 Möjligheter att agera utifrån elevers behov	14
4.3 Nyttan av utbyte mellan skolor	16
5. Diskussion och slutsatser	17

Inledning

1.1 Bakgrund

Den andel elever i Nacka kommun som saknar behörighet till gymnasieskolan har under ett antal år legat på ca fem procent, vilket är lågt i jämförelse med de flesta andra kommuner. Våren 2013 saknade 59 elever behörighet till gymnasieskolan vid de totalt 16 skolorna i kommunen med årskurs 9.

Det är emellertid en högt prioriterad fråga för Nacka kommuns utbildningsnämnd att alla elever når denna grundläggande nivå, och kommunen har därför tidigare år kartlagt vad som ligger bakom att elever inte blir behöriga, genom bland annat enkäter till skolorna och intervjuer med elever. Undersökningarna har exempelvis visat att de obehöriga eleverna utgör en heterogen grupp, som behöver olika typer av stöd. Skolorna prövar olika insatser, men arbetssätt och struktur i arbetet varierar.

Kommunen vill, med hjälp av den rubricerade studien, fokusera skolornas insatser och både undersöka och synliggöra hur skolor diskuterar, organiserar och genomför åtgärder för elever i riskzonen. I sammanhanget är en betydelsefull fråga om det i dessa avseenden finns skillnader mellan skolor, särskilt sådana som under flera år haft en hög eller låg andel obehöriga elever.

1.2 Tidigare studier

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" från 2008 (reviderad 2011) sammanställdes en del av den forskning som finns inom området särskilt stöd i skolan. Det konstateras att 40 procent av alla elever någon gång under skolgången får extra stöd. Ändå anses inte alla elever som behöver få stöd få det. Vissa är för tysta och märks därför inte och andra anses vara stökiga och får då ofta fel typ av stöd. Den vanligaste orsaken till att elever inte får fullständiga betyg är enligt en intervjustudie med lärare att de inte deltar i undervisningen (antingen genom att vara passiva eller genom att inte vara närvarande).

Sedan hösten 2012 samlar Skolverket regelbundet in statistik om särskilt stöd i grundskolan. Uppgifterna ingår i den officiella statistiken om elever i grundskolan och avser antal elever med åtgärdsprogram, antal elever som har särskilt stöd i särskild undervisningsgrupp, antal elever med anpassad studiegång och antal elever med studiehandledning på modersmålet. Särskilt stöd ska enligt skollagen som huvudregel ges inom den elevgrupp som eleven normalt tillhör. Om det finns särskilda skäl får ett beslut om åtgärdsprogram innebära att särskilt stöd ges utanför den grupp som eleven normalt hör till enskilt eller i grupp, så kallad särskild undervisningsgrupp.¹

Sammanställningen över läsåret 2012/13 visar att nästan 14 procent av eleverna i grundskolan har ett åtgärdsprogram. Det är vanligare att pojkar har ett åtgärdsprogram jämfört med flickor. Andelen elever med åtgärdsprogram är som högst i årskurs 9. Totalt får 1,4 procent av eleverna i grundskolan stöd i en särskild undervisningsgrupp och antalet ökar markant från årskurs 7 till 9. Andelen elever i grundskolan som har anpassad studiegång uppgår till knappt en procent av samtliga elever. Även andelen elever med denna stödform tilltar, från en procent i årskurs 7 till 3,2 procent i årskurs 9.²

Enligt Skolverkets kunskapsöversikt "Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?" från 2009 är lärarens kompetens är en avgörande faktor för elevernas resultat. Högre utbildade lärare innebär bättre resultat för eleverna. Sambandet mellan ekonomiska resurser och resultat är inte entydigt, även om det pekar i riktningen att mer resurser

¹ Skolverkets Allmänna råd, 2013, "Arbete med åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd".

² Skolverket, 2013, "Särskilt stöd i grundskolan", PM 2013-10-08.

ger bättre resultat. Viktigare är då att skolor utnyttjar sin småskalighet. De skolor som är småskaliga eller har små enheter får bättre insikt i elevernas situation och uppvisar också bättre resultat.

Likaså spelar rådande kulturer i skolorna in. De skolor som präglas av en samsyn när det kommer till vilka mål skolan har och hur det pedagogiska arbetet ska bedrivas, en öppen kommunikation mellan de anställda och med föräldrarna, samarbete och framförhållning i arbetet är förknippade med bättre resultat. Framförhållningen främjar stödinsatser och ser till att dessa är välplanerade och anpassade efter eleven.

Vidare pekar samma rapport också på att föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för om eleven får extra stöd i skolan, samt hur väl insatser med hemuppgifter lyckas (något som ofta sätts in för att eleven ska förbättra sina resultat). Föräldrar med hög utbildning efterfrågar oftare stödinsatser och kan hjälpa sina barn i större utsträckning med hemuppgifter.

Orsaken till låga resultat beror ofta även på faktorer som inte har att göra med undervisningen och därför är kontakten med andra aktörer såsom socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri m.fl. betydelsefull för att hitta en lösning.

1.2.1 Fördjupad analys av obehöriga elever

Nacka kommuns tjänsteskrivelse från 2013, "Fördjupning om obehöriga elever 2012", redovisar en fördjupad analys av obehöriga elever. Utgångspunkten är att Nacka kommun har en förhållandevis hög andel elever som är behöriga till gymnasieskolan, men det är fortfarande cirka fem procent av eleverna som inte har tillräckligt bra betyg för att börja gymnasieskolan. Analysen visar att det främst är elever som anlant till Sverige förhållandevis sent, elever med inlärningssvårigheter samt elever med en högre andel ogiltig frånvaro och i vissa fall en social problematik som inte blir behöriga till gymnasieskolan. Analysen bygger på tolv intervjuer med elever som inte blev behöriga till gymnasieskolan och med elever som låg i riskzonen men som sedan blev behöriga, samt två fokusgrupper med skolpersonal som arbetar med elever i riskzonen.

Intervjuerna ger vid handen att eleverna i stor utsträckning reflekterat kring kontakten med skolans personal. Bra kontakt med en lärare, någon annan vuxen på skolan eller en vuxen i elevens omgivning förefaller vara något som elever som blivit behöriga poängterar i större utsträckning. De flesta eleverna har trivts bra i skolan och mobbing och utanförskap har i de flesta fall inte varit en avgörande faktor för att eleverna inte nått kunskapsmålen. Bilden varierar avseende vilket stöd som eleverna uppfattar att de fått. Vissa är i efterhand medvetna om att de borde ha tagit emot det stöd som erbjöds på ett bättre sätt samt i vissa fall bett om mer omfattande stöd. Andra uppfattar att de inte fått något stöd alls eller att stödet sattes in först sent under deras skolgång.

I fokusgrupperna med skolpersonal poängterades framförallt vikten av agerande när en elev hamnat efter i grundskolan samt att dessa insatser görs ett tidigt skede. Man uppgav att olika åtgärder behövdes beroende på vilket eller vilka skäl som lett till elevens bristande resultat. Flera av deltagarna ansåg att den grupp som är svårast att nå är de elever som inte kommer till skolan samt de som har en social problematik. Det krävs en tydlig och välstrukturerad skolhälsovård samt engagerade pedagoger för att fånga upp eleverna och för att kunna förändra deras situation.

1.3 Generella resultat i Nackas grundskolor

Skolorna i Nacka kommun får generellt sett anses vara relativt framgångsrika vad gäller att bidra till att elever efter avslutad grundskola är behöriga till att söka vidare till gymnasieskolan. Andelen elever som blir (som lägst) behöriga gymnasieskolans yrkesprogram efter avslutad grundskola har de senaste åren legat på omkring 95 procent, se Tabell 1. Nacka kommun som helhet placerar sig därmed betydligt över riksgenomsnittet som legat konstant på 88 procent under perioden 2011–2013. Med några få undantag så är skillnaderna mellan skolorna i Nacka kommun små.

Tabell 1 Andel elever som efter avslutad grundskola är behöriga för gymnasialt yrkesprogram

	2011	2012	2013
Nacka kommun	94 %	95 %	95 %
Riket	88 %	88 %	88 %

Nacka kommun ligger också betydligt över riksgenomsnittet vad gäller andelen elever som efter avslutad grundskola har nått målen i alla ämnen, se Tabell 2. 2012 var den siffran 88 procent för skolorna i Nacka kommun respektive 77 procent för riket som helhet.

Tabell 2 Andel elever som efter avslutad grundskola har nått målen i alla ämnen

	2010	2011	2012
Nacka kommun	86 %	85 %	88 %
Riket	77 %	77 %	77 %

1.4 Uppdraget

Studiens innehåll och frågor kan summeras i några enkla punkter, enligt följande:

- Att genomföra intervjuer med ledning och pedagoger på ett urval av skolor i Nacka kommun om hur de diskuterar, organiserar och genomför åtgärder för elever i riskzonen
- Att leda och dokumentera analysseminarier med rektorer och eventuella ytterligare personer vid åtminstone två tillfällen under uppdragets genomförande
- Att sammanställa och leverera en slutrapport som behandlar studiens resultat, vad som framkommer vid seminarier och förslag till åtgärder

I föreliggande slutrapport behandlas studiens resultat, vad som framkommit genom intervjuer och på seminariet, samt förslag till åtgärder.

1.4.1 Genomförande

Faugert & Co Utvärdering AB har under perioden november 2013–maj 2014 genomfört det arbete som redovisas i denna rapport. Datainsamlingen har bestått av:

- Dokumentstudier
- 20 djupintervjuer med skolledare och pedagoger vid fem grundskolor i Nacka kommun
- Ett seminarium i Nacka stadshus den 12 februari 2014 med deltagare från grundskolor i Nacka kommun där preliminära resultat presenterades och diskuterades
- Fem uppföljande gruppintervjuer med skolledare och pedagoger på de fem skolor som ingick i den första intervjuomgången

Urvalet av skolor har gjorts i dialog med uppdragsgivaren med hänsyn till ett antal faktorer för att uppnå en någorlunda bred representation. Skolorna uppvisar en spridning vad gäller storlek, geografi och resultat. Både kommunala och fristående skolor har ingått i studien.

Studien har genomförts av Anders Håkansson och Peter Stern, med den senare som projektledare. Göran Melin har agerat kvalitetssäkrare.

1.5 Rapportens struktur

Denna rapport fortsätter – efter detta inledande **kapitel 1** – med en redovisning av den inledande intervjustudien i **kapitel 2**. **Kapitel 3** fokuserar på det genomförda seminariet om studiens preliminära resultat, medan **kapitel 4** redogör för den avslutande fördjupade intervjustudien. I **kapitel 5** reflekterar vi kring studiens resultat och presenterar slutsatserna.

2. Intervjuundersökning vid grundskolor i Nacka

Mellan den 17 december 2013 och den 21 januari 2014 genomförde vi intervjuer med lärare, speciallärare, specialpedagoger och skolläda vid fem av skolorna med inriktning mot grundskolans senare år i Nacka kommun. Sammanlagt genomfördes 20 tematiskt indelade semistrukturerade djupintervjuer. I detta kapitel redovisas resultaten från denna intervjuundersökning som utgjorde den första fasen i föreliggande studie.

2.1 Vilka är gruppen av elever?

Många intervjupersoner vänder sig emot att se dessa elever som *en* grupp och menar istället att det på deras skola finns ett antal elever som, av olika orsaker, inte ligger i fas med kunskapsmålen och därför mot slutet av grundskolan riskerar att inte bli behöriga för studier på gymnasiet. Samtidigt poängterar flera intervjuade att det kan hända vilken elev som helst. Det är således en i högsta grad heterogen skara individer som det handlar om. Det är på de flesta skolor inte heller fråga om en stor mängd elever, utan rör sig (även på de större skolorna) om en handfull per årskull.

De bakomliggande orsakerna beskrivs på olika sätt av intervjupersonerna, men i huvudsak utkristalliserar sig tre avgörande orsaker eller förklaringar till att elever riskerar att inte klara kunskapsmålen.

En kategori elever som ofta nämns är de med någon form av social problematik. Det kan handla om svåra hemförhållanden som påverkar elevens prestation och förmåga att sköta skolarbetet. Det kan också handla om elever som lider av psykisk ohälsa och som själva har svårt att hantera det sociala sammanhang som skolan innebär. En sådan problematik leder inte sällan till att dessa elever uppvisar en betydande frånvaro från skolan. Flera intervjupersoner lyfter fram att antalet elever som har denna typ av problematik ökar.

En annan kategori elever som ofta nämns i intervjuerna är elever med olika typer av medicinska diagnoser som markerar en specifik fysisk eller psykisk funktionsnedsättning, eller elever som har särskilda behov för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Elevernas särskilda behov kan innebära ett större eller mindre hinder för elevens kunskapsutveckling, vilket påkallar att kompensatoriska åtgärder sätts in. Vissa typer av diagnoser uppfattar i stort sett alla skolor som näst intill oproblematisks, som exempelvis dyslexi; men andra innebär en större utmaning för skolorna att hantera.

En tredje orsak till att elever riskerar att inte nå målen är att de har kommit till Sverige i en ålder där de ges få återstående år i grundskolan. De intervjuade pedagogerna menar att det är en ibland oöverstiglig utmaning för dessa elever att på så kort tid på samma gång lära sig ett nytt språk och förvärva kunskaper så att de når upp till kunskapsmålen och blir behöriga för vidare studier.

2.2 Skolornas arbete

2.2.1 Hur identifieras elever i riskzonen?

Intervjumaterialet ger bilden att både pedagoger och skolläda anser sig ha en bra uppfattning om vilka elever som befinner sig i riskzonen för att inte bli behöriga till gymnasiet. Eftersom det på samtliga studerade skolor rör sig om relativt få individer menar de intervjuade att det närmast är omöjligt att någon av dessa elevers situation inte skulle uppmärksammas av deras lärare och elevhälsan. Detta resultat motsäger något den studie som genomfördes av Nacka kommun hösten 2012 där elever som inte blivit behöriga respektive riskerat det samma intervjuats. Resultatet från den undersökningen visar att flera elever inte upplever att de har fått stöd i den omfattningen som de har varit i behov av och att eventuella åtgärder i flera fall satts in alltför sent.

Även om de intervjuade anser att det på deras respektive skola finns rutiner och arbetssätt som säkerställer att elever som befinner sig i riskzonen fångas upp, ofta redan i tidiga årskurser så konstaterar vi att skolorna i detta avseende förefaller vara olika och att ha ett mer eller mindre strukturerat arbetssätt för att åstadkomma detta. Det är framförallt två skolor som utmärker sig. Där ger skolledning och intervjuade lärare en enhetlig bild av hur ansvarsfördelningen mellan lärare, speciallärare, elevhälsoteam och övriga funktioner ser ut. Det är också fastslaget i vilket skede som den enskilde läraren ska lyfta upp situationen för elever som hamnar ur fas till diskussion i lärarlag, med speciallärare eller elevhälsoteam.

På övriga skolor, där de intervjuade likväl anser att de fångar upp alla elever som ligger i riskzonen, ger de intervjuade en mindre tydlig bild av hur detta arbete organiseras. Det som är mest tydligt är att det förefaller ligga ett större ansvar på den enskilde läraren att avgöra när en elev har gått från att "ligga efter" till att bli föremål för insatser som involverar andra funktioner på skolan. På dessa skolor ser vi också tendenser till att lärare och skolledning i intervjuer ger något olika bild av hur rutiner och arbetssätt fungerar i praktiken.

2.2.2 Hur organiserar skolorna sitt arbete med gruppen elever?

Vi har tidigare konstaterat att det rör sig om en mycket heterogen grupp elever vars bakomliggande orsak till att de riskerar att inte nå kunskapsmålen är av högst individuell karaktär. Därmed finns det inte en uppsättning standardiserade åtgärdsprogram som ligger redo att sättas in för att stödja elevens kunskapsutveckling. De flesta elever fordrar istället högst individanpassade åtgärder från skolans sida.

Ett genomgående synsätt är att den undervisande läraren har det grundläggande ansvaret för att i första hand identifiera elever som inte ligger i fas med kunskapsmålen, och i andra hand att initiera åtgärder för att stödja eleven att slutligen förvärva de kunskaper som efterfrågas. De elever som under de sista åren i grundskolan ligger ur fas med kunskapsmålen har ofta (men inte alltid) redan i tidigare årskurser mött svårigheter eller varit föremål för särskilda insatser. Dessa elever har därmed redan tidigare identifierats och diskuterats i arbetslaget eller med elevhälsan.

Efter den undervisande läraren pekar många intervjupersoner på lärarlaget som en central funktion för att fånga upp elever som inte ligger i fas med kunskapsmålen, och besluta om åtgärder. Det är en kontinuerlig diskussion som förs formellt, under arbetslagsmöten eller motsvarande, såväl som informellt i det kollegiala samtalet. En av de studerade skolorna har en speciallärare knuten till varje arbetslag vilket innebär att de elever som diskuteras inom ramen för arbetslaget också fångas upp av en speciallärare. På denna skola planerar arbetslaget, ibland i samråd med elevhälsoteamet, regelbundet för hur speciallärarens tid ska fördelas mellan olika klasser och individuella elever. På andra skolor är speciallärare eller specialpedagoger mer av en resurs som ligger utanför arbetslagen och som kan äskas när behov uppstår.

Många intervjupersoner menar att kontakten med vårdnadshavare är avgörande för att lyckas med att stödja elever som ligger i riskzonen. Det är flera saker som man pekar på som betydelsefulla. Skolan behöver vara tydlig gentemot vårdnadshavare och elev för att säkerställa att de förstår hur allvarig situationen är eller kan bli. Det som sker i hemmet kan vara precis lika avgörande för elevens möjlighet att klara kunskapsmålen som de åtgärder som skolan sätter in. Därför är det viktigt att skolan och hemmet har en samsyn kring vad som ska göras. Elevens mentor ansvarar för kontakten med vårdnadshavare i utgångsläget. För elever i riskzonen kan elevhälsoteamet emellertid överta kontakten i vissa fall, där även andra externa aktörer kopplas in.

Åtgärdsprogram upprättas för elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen. Som vi har konstaterat tidigare har många av dessa elever redan innan de når de sista åren i grundskolan varit föremål för åtgärder. Åtgärdsprogram är ett viktigt verktyg för arbete med elever i riskzonen och innebär att det görs en kartläggning av elevens

situation och vilka behov av särskilt stöd som finns. De särskilda åtgärder som föreslås blir också verkställda. Åtgärdsprogram ska också enligt Skolverkets allmänna råd regelbundet utvärderas för att visa på om skolan eventuellt behöver förändra eller införa nya stödformer. Enligt intervjupersoner på flera skolor så sker emellertid inte uppföljning och utvärdering av åtgärdsprogrammen så systematiskt som det borde.

De intervjuade ger bilden att samtliga elever som riskerat att inte nå målen har mött särskilda insatser i form av extraundervisning, specialundervisning eller någon annan form av åtgärd, någon gång under sin skoltid. Återigen kan detta ställas i kontrast till det resultat som framkommer i Nacka kommuns analys från 2012 som visar att vissa elever upplevt att de inte har mött något extra stöd, trots att de var i behov av det. Det går emellertid inte att utesluta att dessa elever varit föremål för särskilda insatser utan att de själva inser det.

En fundamental fråga för skolorna är om elever som är i behov av särskilda åtgärder ska få dessa inom ramen för den ordinarie undervisningen, och därmed behålla samvaron med den grupp som eleven normalt tillhör, eller om det är mer effektivt att bedriva delar av undervisningen enskilt eller i mindre grupp. Det rådande paradigmet, som också har stöd i forskning och beprövad erfarenhet, är att alla elever så långt det är möjligt ska få detta inom ramen för den ordinarie undervisningen. De flesta intervjuade lärare vittnar om att så sker på de studerade skolorna, men att flera elever i riskzonen likafullt ges viss undervisning i särskild undervisningsgrupp.

Även om skolledning och pedagoger i regel är nöjda med de resurser som de har till förfogande så måste ändå vissa prioriteringar göras. Till att börja med står det klart att insatser som syftar till att få alla elever att nå kunskapsmålen går före alla andra. En intervjuperson säger: ”Grunduppdraget är att alla ska få E, den prioriteringen är redan gjord”. I Skolverkets kartläggning av särskilt stöd, som hänvisas till i avsnitt 1.2, framgår det tydligt att åtgärdsplaner och stödinsatser ökar under grundskolans senare år, vilket bekräftar av vårt intervjumaterial. Flera intervjuade skolledare och pedagoger säger att när olika typer av insatser och resurser måste prioriteras så är det elever i årskurs 9 som går först.

2.2.3 Stödformer

Som tidigare nämnts är det i första hand den undervisande läraren som har ansvar för att så långt det är möjligt anpassa lärmiljön, så att alla elever har möjlighet att tillägna sig undervisningen. Att hamna ur fas så att undervisningen i någon mån måste anpassas kan hända alla elever. Men i de fall där det går så långt att eleven riskerar att inte nå målen så har de åtgärder som den undervisande läraren själv förfogar över visat sig vara otillräckliga. Därför handlar arbetet med eleverna i riskzonen mycket om ett lagarbete mellan den undervisande läraren, arbetslaget, elevens mentor, speciallärare och skolans elevhälsa.

En vanlig åtgärd som sätts in för elever som av någon anledning inte ligger i fas med kunskapsinhämtningen är extraundervisning. Det kan ske på flera olika sätt, i eller utanför den ordinarie klassen. Det kan handla om mer tid mellan eleven och den undervisande läraren, eleven kan ges extraundervisning tillsammans med speciallärare, eleven kan också uppmanas att delta på den extraundervisning som skolan erbjuder utanför ordinarie skoltid. Flera skolor arbetar också aktivt med att avdramatisera extraundervisningen så att det uppfattas som mindre stigmatiserande för eleven att delta. Intervjupersoner på flera skolor pekar också på att i takt med att undervisningen i allt högre utsträckning individualiseras för alla elever så minskar risken för att elever ska känna sig utpekade av detta skäl.

När det gäller elever som har en fastställd medicinsk diagnos finns det på skolorna etablerade rutiner för hur undervisningen kan anpassas för att på bästa sätt möta de behov som dessa elever har. För elever med dyslexi eller andra svårigheter när det gäller språkinlärning, menar flera intervjupersoner att det idag finns så effektiva tekniska hjälpmedel att detta i praktiken sällan utgör ett hinder för elevernas språkinlärning. Även elever som inte har en fastställd diagnos eller är under

utredning, men likafullt uppvisar tydliga symtom för någon typ av svårighet, kan bli föremål för samma åtgärder eftersom skolan då arbetar med eleven som om att den hade varit diagnostiserad.

Skolorna erbjuder undervisande lärare handledning av specialpedagog som kan stödja lärare och ge vägledning i metoder för att utforma undervisningen så att den passar alla elever. Exempelvis kan elever med koncentrationssvårigheter eller autismspektrumtillstånd ha svårt att delta i vissa typer av undervisningssituationer, varför lärmiljön måste anpassas. Många gånger går det att förändra undervisningen inom ramen för den grupp som eleven normalt tillhör, men i vissa fall gör läraren, i samråd med specialpedagog och elevhälsa bedömningen att delar av undervisningen måste ske i en mindre grupp eller enskilt. Samtliga skolor betonar att den undervisande läraren fortsatt är ansvarig för att planera undervisning för och betygsätta elever som får viss undervisning i mindre grupp eller enskilt.

En annan åtgärd som intervjupersoner på flera skolor lyfter fram är att skala av undervisningen och fokusera på att hjälpa eleven att röra sig från betyget "F" till "E". Det kan ibland innebära att sänka ambitionsnivån för eleven men, menar flera intervjupersoner, är nödvändigt för att säkerställa att undervisningen inriktas på rätt saker. Detta är en särskilt viktig åtgärd för elever som har varit frånvarande under långa perioder eller inte producerat kunskapsstoff, vilket innebär att det saknas grund för att bedöma elevens kunskaper. För att dessa elever ska kunna "komma ikapp" krävs det att undervisningen fokuseras på åtgärder som leder till att eleven förvärvar kunskaper som leder till ett godkänt betyg.

De elever som samtliga skolor menar att de har svårast att stödja till att klara kunskapskraven är de elever som har stor andel frånvaro. Långvarig frånvaro kan ha flera olika orsaker, men många intervjupersoner lyfter fram psykisk ohälsa som en viktig förklaring. Långvarig frånvaro kan också orsakas av svåra hemförhållanden eller annan social problematik i elevens närmiljö.

Vårt intervjumaterial ger en tydlig bild av att skolorna har svårt att hjälpa dessa elever eftersom de inte har tillgång till eleven. Många av de åtgärder som skolan har möjlighet att sätta in förutsätter att eleven befinner sig i skolan. Denna problematik föder också en diskussion om gränsen för skolans ansvar att hjälpa, respektive elevens eget ansvarstagande och engagemang i undervisningen. Många intervjupersoner menar att lärare ofta är villiga att gå längre än vad deras formella ansvar kräver för att kunna nå ut till dessa elever, men att även det ibland kan vara otillräckligt.

Utgångspunkten för skolan är att, i samverkan med vårdnadshavare och andra externa aktörer, förmå eleven att komma till skolan. I vissa problematiska fall (då eleven exempelvis varit sjuk för att komma till skolan) har eleverna erbjudits viss hemundervisning. Inte sällan har dessa elever inga problem att delta i undervisningen och presterat bra resultat under normala förhållanden, men riskerar att missa kunskapskraven på grund av sin långvariga frånvaro.

Även om elever som lider av psykisk ohälsa eller lever i en socialt utsatt miljö är i skolan så kan dessa svårigheter ändå utgöra ett hinder för dem att engagera sig i undervisningen. Intervjupersoner från flera skolor beskriver elever som "saknar en inre motor". Elevens egen drivkraft till kunskapsinhämtning begränsas av andra saker i livet som upplevs som mer angelägna. För dessa elever så är skolornas insatser i första hand inriktade på att etablera en starkare relation mellan skolan och eleven, för att sedan gå vidare och fokusera mer på ren ämnesundervisning. Beroende på vad elevens brist på motivation bottnar i, kan det också handla om att stärka elevens självkänsla och tro på sin egen förmåga. För att nå framgång krävs det av lärare att de kan upprätta goda relationer till sina elever, förutom didaktisk skicklighet krävs alltså att läraren har en viss social kompetens. Flera intervjupersoner menar att lärare är mer eller mindre framgångsrika i detta avseende.

2.3 Potential för utveckling av åtgärder

När det gäller intervjupersonernas uppfattningar om hur skolornas arbetsätt ska kunna utvecklas är den dominerande synen att lärare är i behov av mer tid för dessa elever, vilket skulle kunna åstadkommas inom den befintliga organisationen genom smartare planering och organisering av undervisningen. På vissa av de undersökta skolorna framkommer det att många lärare, trots att de ingår i ett arbetslag, arbetar relativt enskilt. Arbetslagen är i regel indelade ämnesövergripande, vilket innebär att lärare ibland är ensamma om att undervisa i sitt ämne. Samarbeten sker också ämnesvis, men det är vår bild att arbetslaget är ett vanligare och viktigare forum för att hantera elever som inte ligger i fas med kunskapsmålen.

Den bild som framträder är att det finns en grupp lärare på skolorna som önskar arbeta mer ämnesövergripande, och gå ifrån den traditionella organiseringen av undervisningen. Detta tror man kan gynna elever i riskzonen eftersom det kan ge ökade möjligheter att anpassa undervisningen efter de behov som dessa elever har. Mer ämnesintegrerad undervisning skulle också kunna innebära att det stoff som eleven producerar kan ingå i bedömningen av flera ämnen, vilket kan vara särskilt gynnsamt för elever som har låg närvaro eller av annat skäl producerar endast en mindre mängd material som går att bedöma. Å andra sidan upplever dessa lärare att det största motståndet mot en mer flexibel och öppen organisering av undervisningen finns bland andra lärare i kollegiet.

Flera av de undersökta skolorna anser att samarbetet med externa aktörer är någonting som skulle kunna förbättras för att på ett mer effektivt sätt stödja elever som riskerar att inte nå målen. Särskilt gäller detta de elever som brottas med sociala problem. I dessa fall är inte sällan barn- och ungdomspsykiatri eller kommunens socialtjänst inkopplad. Ibland upplever intervjuade skolledare (som ofta har ansvaret för externa kontakter) svårigheter i samverkan med socialtjänsten i kommunen eftersom man saknar inblick i varandras processer. Kontakterna med socialtjänsten beskrivs också av flera intervjuade som "personberoende".

Samtidigt som det finns en förståelse bland skolledarna att skola och socialtjänst har olika uppdrag och de hinder som finns för att skolan ska få större insyn i socialtjänstens arbete, så tror man att mycket skulle vara vunnet om samverkan skulle fördjupas. En av de undersökta skolorna ingår i ett projekt som går ut att utveckla just en fördjupad samverkan mellan flera olika aktörer, där arbetar man gemensamt kring en individ och bryter upp sekretessen (som normalt beskrivs som det största hindret för samverkan).

3. Seminarium

3.1 Genomförande

Den 12 februari 2014 genomförde vi ett seminarium med representanter från ett tiotal skolor med inriktning mot grundskolans senare år verksamma i Nacka kommun. Deltagare var både sådana som intervjuats i ett tidigare skede i studien och representanter från andra skolor i kommunen som inte studerats.

Seminarieret bestod av tre faser. Inledningsvis presenterades resultat från den första omgången intervjuer i studien. Sedan delades deltagarna in i tre grupper där de ombads diskutera sina intryck av det som presenterades och i vilken utsträckning resultaten överensstämde med förhållandena på deras egen skola. Grupperna uppmanades även att komma med inspel till det fortsatta arbetet med studien. Slutligen samlades alla deltagare för en gemensam diskussion där grupperna kortfattat fick redovisa sina diskussioner i plenum.

3.2 Utfall

Även om inte samtliga grundskolor med inriktning mot grundskolans senare år deltog vid seminariet var uppslutningen god. Särskilt positivt var att flera skolor som inte deltagit i intervjustudien fick en inblick i studiens inriktning och preliminära resultat och samtidigt gavs möjlighet att komplettera bilden med erfarenheter från skolorna som inte hade ingått i studien.

Samtliga grupper landade i slutsatsen att den enskilde läraren har ett mycket stort ansvar när det gäller att få alla elever att nå målen. En grupp betonade att lärare måste vara vidsynta och beredda att förändra sitt arbetssätt för att kunna ge alla elever stöd utifrån deras individuella behov. En annan grupp menade att lärares kompetens att stötta elever med särskilda behov varierar, och att det finns vissa lärare som är mer framgångsrika än andra att stötta elever som ligger i riskzonen. En tredje grupp betonade att lärare inte sällan lägger över ansvaret för att elever inte når målen på eleverna själva utan att utvärdera sin egen insats.

Ett perspektiv som lyftes fram under seminariet var att mycket kan göras med befintliga resurser genom att omorganisera undervisningen och nyttja personalresurserna på ett mer effektivt sätt. Det framkom även synpunkter på att skolorna skulle kunna bedriva intern kompetensutveckling genom exempelvis auskultation. Det kan emellertid finnas vissa hinder för att åstadkomma detta. Vissa skolor förefaller exempelvis behöva arbeta med att ha ett mer öppet klimat, där lärare tillåts kritiskt granska varandras arbetssätt och dela erfarenheter för att skapa en mer gemensam syn och målbild.

I gruppdiskussionerna delade även deltagarna med sig av erfarenheter mellan skolorna i arbetet med elever i riskzonen. En viktig lärdom från seminariet, vilket även deltagarna fick erfar, är att praktiken i vissa avseenden ser olika ut mellan skolorna. Exempelvis diskuterade flera grupper hur skolorna tillämpar den så kallade Undantagsbestämmelsen som tillåter skolorna att lokalt fatta beslut om att bortse från delar av kunskapskraven i betygssättningen, om det finns särskilda skäl för detta.³ Flera deltagare menade att riktlinjerna från Skolverket lämnar skolorna ett stort tolkningsutrymme, vilket leder till att skolorna utvecklar olika praxis. Diskussionen under seminariet satte enligt en deltagare fingret på att det behövs ett ständigt erfarenhetsutbyte mellan skolorna i frågor som rör elever som riskerar att bli obehöriga.

³ Undantagsbestämmelsen i skollagen (2010:800): 10 kap. 21 § (grundskolan)

3.2.1 Frågor inför studiens fortsättning

Seminarier avslutades med några ämnen som deltagarna ansåg skulle kunna vara vägledande för studiens fortsättning:

- Kunskap och kompetens, hur står sig skolorna i Nacka avseende kompetensen att hjälpa elever som befinner sig i riskzonen för att inte nå målen?
- Går det att hitta bättre metoder som skulle medföra att skolorna klarar fler elever?
- Hur ser rutinerna ut avseende skolornas samarbete med barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänsten?
- Att närmare studera attityder bland lärare och rektorer gentemot elever som befinner sig i riskzonen
- Att närmare studera den rådande kulturen på skolorna och hur den utgör möjlighet eller hinder för olika typer av arbetssätt

4. Fördjupning av undersökningen vid grundskolor i Nacka

Mellan den 25 mars och den 2 april 2014 genomförde vi ytterligare intervjuer på de fem skolor som ingick in den ursprungliga intervjustudien. Syftet med dessa uppföljande samtal var att fördjupa bilden kring ett antal områden som vi i samråd med uppdragsgivaren valt att fokusera på. Intervjuerna var tematiskt semistrukturerade och genomfördes i grupper som bestod av rektor eller biträdande rektor, speciallärare eller specialpedagog samt ämneslärare. I detta kapitel redovisas resultatet från dessa intervjuer.

4.1 Överväganden i bedömning av elevers situation

I det uppföljande samtalet bad vi om en djupare beskrivning av hur man vid respektive skola arbetar med att kartlägga och bedöma elevens situation när det står klart att han eller hon riskerar att inte nå kunskapsmålen. Skolorna ger bilden att det är en kontinuerlig process, vissa elever har varit föremål för särskilda insatser redan i lägre årskurser. Samtidigt kan det uppstå mer akuta fall med elever som på grund av plötsliga händelser tappar engagemanget för skolan.

De skolor som har eleverna under hela grundskolan uppfattar att de tidigt skaffar sig en bra bild av vilka elever som riskerar att inte nå målen i årskurs 9. Det finns god kunskap om eleverna i organisationen eftersom överlämningarna sker internt. Vid överlämningar mellan skolor är det i regel vårdnadshavaren som är kunskapsbärande och flera skolor menar att de i processen inte ges all den information som de skulle behöva. En skola i studien arbetar systematiskt med besök på alla skolor som det sker överlämningar ifrån, för att samla in så mycket information som möjligt om nya elever.

När den undervisande lärarens egna insatser för att stödja elever som inte ligger i fas har visat sig otillräckliga så kopplas arbetslaget och elevhälsan in. I bedömningen av vilka stödformer som kan bli aktuella är det flera omständigheter som skolorna tar i beaktande. Berörda lärare gör tillsammans med elevhälsan en inventering av elevens kunskapsläge, något som i vissa fall i sig utgör en särskild utmaning, när eleven har varit långvarigt frånvarande eller inaktiv under sin skoltid. Elevens klassrumssituation tas också med i bedömningen, hur relationen ser ut med andra elever och med läraren. Det är i första hand lärarens uppgift att skapa en fungerande lärmiljö, men ibland kan bedömningen bli att eleven under vissa stunder måste få ett miljöombyte, en mindre grupp eller dylikt.

I denna process inleds också en djupare dialog med elevens vårdnadshavare, om det inte redan gjorts tidigare. Skolorna betonar att ett bra samarbetsklimat många gånger är avgörande för att lyckas förbättra situationen för eleven. Vårdnadshavare och elever som inte förmår att inse det allvariga i situationen kan ibland utgöra ett hinder för att skolans insatser ska bli effektiva.

4.2 Möjligheter att agera utifrån elevers behov

Samtliga skolor anser att de har tillräckliga resurser för att möta elevers olika behov. Gemensamt för alla skolor vi studerat är att de framförallt ser en potential att öka kompetensen bland personalen och utnyttja befintliga resurser på ett mer effektivt sätt.

Den största utmaningen för skolorna är eleverna som inte kommer till skolan och deltar i undervisningen. Detta var ett tydligt resultat redan i den första intervjuundersökningen men framstår än tydligare i de uppföljande samtalen som den grupp av elever som är allra svårast att nå fram med stöd till. Två skolor säger att de har analyserat de senaste årens obehöriga elever och har dragit slutsatsen att en viktig förklaring är att skolorna inte har haft tillgång till dessa elever, på grund av omfattande skolk, sjukskrivning eller annan frånvaro. Det som är svårast för skolorna att hantera är elever som plötsligt faller ifrån, tappar motivationen eller försvinner i långvarig frånvaro. Om det händer sent i årskurs 8 eller i årskurs 9 så blir tiden

mycket knapp för att kunna stödja eleven att återfå lusten att gå i skolan och samtidigt "komma ikapp" kunskapsmässigt.

Det kan också finnas andra omständigheter som begränsar skolornas möjligheter att arbeta individanpassat. Två skolor tar specifikt upp frågan om lokaler. På grund av att skolorna för varje år tar emot ett större antal elever så blir bristen på fria ytor och flexibla lokaler allt mer påtaglig. Det får bland annat konsekvensen att lärare har svårare att samarbeta genom att exempelvis dela upp eller slå ihop undervisningsgrupper.

4.2.1 Utveckling av kompetens och praktik

I de fördjupande samtalen frågade vi om skolornas uppfattning om vilken kompetens de ser behöver utvecklas för att bli mer framgångsrika avseende elevernas måluppfyllelse. På flera skolor rörde sig diskussionen kring det mångfacetterade uppdrag som lärarna har, vilket kräver en bred kompetens. Vid sidan av goda ämneskunskaper och ett gediget didaktiskt kunnande så måste lärare också ha förmåga att skapa en god atmosfär i en elevgrupp och i relationen med individuella elever. De mest framgångsrika lärarna är de som lyckas etablera ett en stark relation till sina elever, samtidigt som de skapar lust till lärande och behärskar sitt ämne.

Som tidigare nämnts finns det på flera skolor önskemål bland lärare och skolläda som att öka erfarenhetsutbytet kollegor emellan. Det skulle exempelvis kunna åstadkommas genom att bryta upp den traditionella klassrumsstrukturen och hitta nya former för undervisning där det sker en större samverkan mellan lärare och ämnen. Ett annat sätt är att hitta rutiner för att mer systematiskt kritiskt granska varandras praktik i lärande- och utvecklingssyfte.

I intervjuerna framkommer det emellertid vissa hinder för att åstadkomma detta. Det finns på flera skolor lärare som vill föra fram mer genomgripande förändringar men möter motstånd bland andra kollegor. Dessa personer upplever att andra lärare på skolan inte är öppna för att utvecklas genom att utbyta tankar och idéer och låta andra kollegialt granska deras arbetssätt.

Flera skolor tar också upp behovet av att fördela det specialpedagogiska kunnandet till fler än bara specialpedagoger och speciallärare. I takt med att allt fler elever diagnostiseras fördras en större kompetens hos alla lärare om vilka åtgärder som är mest lämpliga för att möta dessa elevers behov. En ökad specialpedagogisk kompetens bland lärare kan också göra dem bättre rustade att delta vid utredningar och överlämningar av elever med särskilda behov. En skola i studien har låtit samtliga lärare kompetensutvecklas inom läsinläring, efter att ha identifierat det som en nyckelkompetens inom samtliga ämnen.

De flesta intervjupersoner instämmer i att ansvaret för kompetensutveckling framförallt ligger på den enskilde läraren. Men flera skolläda betonar vikten av att från ledningens sida ge förutsättningar i form av att frigöra tid och resurser, men också signalera vikten av att ständigt utveckla verksamheten. En intervjuperson betonar betydelsen av att odla en kultur på skolan där förändring och utveckling ses som en självklar och ständigt pågående process, och att alla förväntas bidra till och verka för sin egen kompetensutveckling.

I den inledande intervjustudien framkom det tydligt att skolorna efterfrågar ett bättre samarbete med barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänst kring frågor som rör elever i riskzonen. Flera skolor återkommer till denna fråga i de fördjupande samtalen. När det gäller elever som har stor frånvaro, eller på grund av sjukdom eller sociala omständigheter inte kan vara i skolan, behöver skolorna stöd av utomstående aktörer för att nå fram med åtgärder till eleverna eller förmå dem att komma till skolan. Man upplever att framförallt socialtjänsten skulle kunna ge ett bättre stöd i arbetet med att få så kallade "hemmasittare" att bryta sitt destruktiva utanförskap genom att komma tillbaka till skolan och engagera sig i undervisningen. Flera intervjupersoner pekar på att socialtjänsten i första hand har andra mål med sin verksamhet, men att skolan kan vara en viktig pusselbit för att förbättra barn och ungas sociala situation. Därför borde

skola och socialtjänst i högre utsträckning än idag samverka kring åtgärder med syfte att återföra barn och unga med långvarig frånvaro till skolan. Det är viktigt att i detta sammanhang poängtera att skolorna även pekar på andra typer av problem där ökad samverkan mellan skola, och utomstående aktörer kan bidra till att förbättra situationen för eleven, exempelvis gäller det kriminella aktiviteter eller systematiskt skolkl.

4.2.2 Behov av att utveckla en gemensam syn

Den fördjupade studien ger också en mer övergripande bild av skolornas olika förutsättningar för att utveckla sin verksamhet i förhållande till elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen. Vår bild är att två skolor som ingår i studien har en historia av svag ledning, vilket har resulterat i ett mindre samordnat arbetssätt kring elever i riskzonen. På dessa skolor har det över tid utvecklats olika praktiker som skiljer sig mellan arbetslag avseende rutiner, samverkan mellan kollegor och pedagogiska metoder. Samarbete och erfarenhetsutbyte mellan arbetslagen förefaller också ha skett i begränsad utsträckning. Skolledare och pedagoger som nu har ambition att genomföra mer genomgripande förändringar vittnar om att det är svårt att bryta upp invanda mönster och vända den rådande kulturen.

Brist på en konsekvent praktik i skolan skapar inte bara problem för skolans personal. Det är också negativt för elever och vårdnadshavare som kan möta olika rutiner, arbetssätt och attityder, såväl som olika nivåer i kunskapsbedömning och ordningsregler. Därför anser skolorna att det är angeläget att uppnå ett mer enhetligt arbetssätt och en gemensam syn kring viktiga principfrågor och har också inlett ett sådant arbete.

På andra skolor i studien får vi bilden att det sedan länge har funnits ett tydligare ledarskap, vilket (i kombination med låg personalomsättning) har varit gynnsamt för dessa skolors möjlighet att utveckla både en gemensam och konsekvent praktik.

4.3 Nyttan av utbyte mellan skolor

Samtidigt som skolorna ser ett behov av ökat erfarenhetsutbyte inom den egna organisationen efterfrågas också mer av samarbete mellan enheterna i kommunen. Man tror att det finns mycket att lära av varandra och potential för att sprida goda exempel skolor emellan.

Redan idag finns det flera mötesplatser inom kommunen, exempelvis nätverk för specialpedagoger och ämneslärare. Enligt skolorna är det däremot endast ett begränsat antal pedagoger som deltar i dessa aktiviteter och merparten har inte möjlighet att på detta sätt få inblick i andra skolors arbetssätt och metoder.

I den andra vågskålen ligger pedagogernas undervisningsfria tid som redan idag är i stort sett fullteknad, enligt flera intervjupersoner. Man tror att många lärare förmodligen skulle ha svårt att prioritera denna typ av aktivitet framför andra åtaganden som upplevs som mer angelägna.

Andra skolor upplever inte behovet av utbyte mellan skolor i kommunen som lika stort. Större skolor har i regel fler lärare inom respektive ämne, därför tror vissa intervjupersoner att behovet av utbyte är tämligen litet, jämfört med mindre skolor där lärare riskerar att arbeta mer isolerat med sitt ämne. Friskolekoncernerna har egna samarbetsnätverk och former för erfarenhetsutbyte som dessa enheter har tillgång till.

5. Diskussion och slutsatser

Som framgår av inledningen till denna rapport är det cirka fem procent av eleverna i Nacka kommun som efter grundskolan saknar behörighet till gymnasieskolan. Detta är en låg andel, jämfört med andra kommuner, och utfallet kan förklaras dels av skolornas genomförda insatser och dels av att antalet elever i riskzonen för att bli obehöriga till gymnasiet är relativt få. Vid skolorna klarar man förhållandevis väl att identifiera de aktuella eleverna och att sätta in ändamålsenliga åtgärder.

Att alla elever i grundskolan når målen är högt prioriterat i kommunen, och därför har det även tidigare kartlagts vad som ligger bakom att elever inte blir behöriga. Det har visat sig att de obehöriga eleverna utgör en heterogen grupp som behöver olika typer av stöd, samt att skolorna prövar olika insatser med varierande arbetssätt och struktur i arbetet. Denna bild bekräftar i hög utsträckning också i denna studie, vilken utgör en fördjupning av några av frågans aspekter.

Tidigare studier ger indikationer på att alla elever i behov av särskilt stöd inte har nåtts av det. Denna studie visar att skolornas uppfattning är att elever i behov av särskilda insatser i regel upptäcks i god tid och erbjuds stöd, och att de som inte nås av skolornas stöd i första hand är de elever som skolorna inte har tillgång till på grund av långvarig frånvaro.

En viktig övergripande slutsats av studien är att den inte ger belägg för några systematiska skillnader mellan skolorna som förefaller korrelera med hur väl var och en av dem klarar att få eleverna att nå kunskapsmålen. I flera avseenden är skillnaderna snarare större inom skolorna än mellan dem. De resultat som uppnås i alla de undersökta skolorna visar att mycket av det de gör är rätt. Det går emellertid samtidigt att konstatera att skolorna gör olika saker olika bra, och deras personal är i hög grad medvetna om förtjänster och svagheter med sina respektive ansatser och arbetssätt.

Således har vissa skolor en tydligare struktur än andra för hur åtgärder sätts in och organiseras. Några skolor förefaller även ha gynnats av en kontinuitet i ledarskapet och en låg personalomsättning. Vid vissa av skolorna anser man sig vara bra på att sätta in rätt åtgärder och att nyttja tekniska och pedagogiska hjälpmedel. Andra skolor är bättre på att anpassa och individualisera efter elevernas behov. Ytterligare andra skolor har en bättre utvecklad samverkan med aktörer utanför skolan.

Såväl lärares som rektorers inställning till huruvida alla elever kan nå målen skiljer sig åt mellan skolorna. Det finns emellertid inga mönster som innebär att deras inställning eller attityd skulle utgöra en förklaring till hur framgångsrika skolorna är i detta avseende. Också här finns skillnader både inom och mellan skolor, och det går inte att entydigt säga att de senare är större. Vi drar dock inte därmed slutsatsen att inställning och attityd inte är viktiga, då forskning visar att lärarnas förväntningar och hur elever bemöts påverkar resultaten i skolan.⁴

Att få alla elever att nå kunskapsmålen innebär för skolornas del att de står inför individuella utmaningar som är betingade av skolornas ledarskap, resurser, kultur, kompetens med mera. Alla skolor måste hitta sin egen väg för att möta dessa individuella utmaningar. Samtidigt bör det finnas en potential för lärande och erfarenhetsutbyte mellan skolorna, eftersom de förefaller vara bra på litet olika saker och klara genomförandet av de olika typerna av insatser för denna grupp elever olika bra.

När skolorna i denna studie reflekterar över de bakomliggande orsakerna till att elever inte når målen finns en tendens att fokus hamnar på elevens förmåga och

⁴ Jenner, Håkan, 2004, "Motivation och motivationsarbete: i skola och behandling", Myndigheten för skolutveckling.

förutsättningar, vilket de kunde komplettera genom att också i högre utsträckning kritisk granska den egna verksamheten. Skolorna pekar också på att det finns en förbättringspotential från deras sida när det gäller utvärdering och analys av tillämpade stödinsatser, det vill säga att skolorna i högre grad följer upp hur det särskilda stödet fungerade för den enskilda eleven, för att se om eleven tagit del av stödet, om det svarade mot elevens behov samt hur skolans organisering bidrar till elevernas måluppfyllselse.

När stödet är frivilligt är framgångarna mycket starkt betingade av att eleverna själva har motivation och drivkraft. Då elever med behov av dessa insatser kan känna sig utpekade kan det utgöra ett hinder för dem att ta emot frivilliga stödformer, vilka också ges utanför den ordinarie undervisningen.

Enligt de intervjuade rektorernas bedömning är elevernas frånvaro en av de vanligaste orsakerna till att eleverna inte når godkända betyg. Frånvaro kan ha många orsaker, och sociala och psykiska problem nämns ofta som orsak till långvarig frånvaro. Det gäller emellertid att inte bortse ifrån eller glömma betydelsen av lärarnas bemötande och utformningen av undervisningen, vilka också på ett avgörande sätt kan spela in. Just den långvariga frånvaron betraktas som särskilt problematisk, i och med att konsekvensen blir att skolan inte får tillgång till eleven. Skolorna Nacka förefaller överlag vara medvetna om detta och ha adekvata rutiner för att motverka att så sker. Men det kan finnas anledning att ytterligare säkerställa att goda rutiner för tidig upptäckt och tidiga insatser verkligen tillämpas av all personal, för att möjligen minska fallen av långvarig frånvaro.

Vissa aspekter av arbetet för att alla elever ska bli behöriga till gymnasiet har inte särskilt behandlats i denna diskussion. Dit hör frågan om nyanlända elever, vilka inte har tillgång till det svenska språket och därför utgör en särskild utmaning. Detta har inte lyfts i särskilt stor omfattning vid de skolor vi studerat i denna studie, men åtgärder för att öka måluppfyllelsen bland dessa elever är rimligen en angelägen fråga för skolorna i kommunen.

Det kommer med stor sannolikhet även att finnas skäl att närmare studera effekterna av ett antal nyligen genomförda och relativt genomgripande skolpolitiska reformer. Dit hör införande och tillämpning av en ny läroplan och ett nytt betygssystem, nationella prov i fler ämnen och årskurser samt skärpta behörighetskrav för gymnasieskolan, som innebär att eleverna måste vara godkända i fler ämnen än tidigare.

Faugert & Co Utvärdering AB
Grevgatan 15, 1 tr
114 53 Stockholm
Sweden
T +46 8 55 11 81 00
F +46 8 55 11 81 01
E info@faugert.se
www.faugert.se
www.technopolis-group.com